

การผสมผสานวิธีสอน The Combination of Teaching Methods

ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน*

บทคัดย่อ

วิธีสอนมีให้เลือกหลากหลายวิธี การสอนโดยทั่วไปมักใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีร่วมกัน เพราะวิธีการใดวิธีหนึ่ง มีคุณสมบัติเฉพาะอย่างเท่านั้น ไม่สามารถสนองวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้ครอบคลุม จำเป็นต้องใช้วิธีอื่นๆ เพิ่มเติม ผู้สอนจึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสอน ยิ่งมีมากเท่าไรก็จะยิ่งช่วยให้มีทางเลือกมากขึ้นเท่านั้น โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของบทเรียน บรรยากาศ ผู้เรียนและผู้สอน การผสมผสานวิธีสอนหลายวิธีเข้าด้วยกัน นอกจากจะช่วยให้การสอนบรรลุผลด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ได้มากขึ้นแล้ว ยังจะช่วยให้การเรียนการสอนสนุก น่าสนใจ และเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การใช้วิธีสอนที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่เสมอ

คำสำคัญ : การผสมผสานวิธีสอน

ABSTRACT

There are many alternative ways of teaching. the common teaching method is to combine several methods because each method has some specific features and cannot serve all learning objectives. It is essential to employ other additional methods. Teachers then should have understanding of teaching methods. The more knowledgeable the teachers are, the more alternatives they have. Purposes of the lesson, environment, learners and instructors should be considered. The combination of teaching methods helps not only achieve more learning outcomes, attitudes and skills but also makes lessons enjoyable and interesting. It also better classroom environment. Using a variety of teaching methods helps learners to be eager to learn continuously.

Keywords: combination of teaching methods

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม E-mail : sithchon@hotmail.com

๑. บทนำ

วิธีสอนทั่วไปเป็นวิธีการปลุกย้อยที่ครูสามารถนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้ทุก ๆ ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นปฏิบัติกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เพราะถ้าเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดังการแต่งกายของบุคคล วิธีสอนก็เปรียบเทียบเครื่องประดับที่ติดอยู่บนชุดต่างๆ สำหรับใช้แต่งกายของคนเรา โดยรูปแบบของชุดเปรียบได้กับรูปแบบการสอนที่นำมาใช้นั่นเอง ดังนั้น การแต่งกายจะดีหรือไม่เพียงใดอยู่ที่การเลือกแต่งกายให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ โดยมีชุดและเครื่องประดับที่เหมาะสมกลมกลืนกัน และกิจกรรมการเรียนการสอน รูปแบบการสอน และวิธีการสอนก็เช่นเดียวกัน

วิธีสอนที่ใช้กันโดยแพร่หลาย ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กับคนหมู่มาก มีเวลาในการสอนจำกัดในขณะที่มีเนื้อหาที่ต้องสอนมาก การบรรยายเป็นวิธีสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) สัมฤทธิ์ผลของการเรียนรู้จะเกิดได้ดีเพียงใดอยู่ที่ผู้บรรยายหรือตัวครูเป็นหลัก เพราะถ้าหากครูมีความสามารถสูงมีวิธีการอื่นๆ มาแทรก มีทักษะและเทคนิคการบรรยายได้ดี ก็จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ได้มาก ในขณะที่วิธีสอนแบบอภิปราย (Discussion Method) เป็นการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาและค้นคว้าแล้วนำมาแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นการหาความรู้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และได้ทักษะกระบวนการกลุ่มอีกด้วย ในขณะที่เชื่อกันว่าวิธีการแบบนี้ให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเป็นผู้กระทำจริง แต่ไม่เหมาะกับผู้ที่ไม่กล้าแสดงออกและมีปัญหาเรื่องการพูดนำเสนองาน วิธีสอนแบบทดลอง (Experimental Method) ใช้สำหรับการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ โดยมุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ทางด้านทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ (Science Process Skill) ออกมาใช้ในการทดลองพิสูจน์หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ โดยผู้เรียนเป็นผู้ทดลองโดยมีครูคอยควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด มุ่งให้นักเรียนเป็นผู้กระทำจริง (Learning by Doing) วิธีการสอนที่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่งคือ การสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) เป็นการแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ในการทำงานหรือปฏิบัติงานอย่างชำนาญในด้านใดด้านหนึ่งอย่างถ่องแท้ให้ผู้เรียนเห็นกระบวนการทำ เข้าใจความคิดรวบยอดและเชื่อถือศรัทธาต่อผู้สอนและบทเรียน และวิธีการสอนโดยใช้การจำลองสถานการณ์ (Simulate Method) การสอนแบบนี้เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) เตรียมผู้เรียนให้พบสถานการณ์จริงในอนาคต เป็นการจำลองเหตุการณ์ก่อนออกปฏิบัติงานหรือเจอเหตุการณ์จริงซึ่งวิธีการนี้แตกต่างจากวิธีสอนแบบบทบาทสมมติ (Role Playing Method) ตรงที่บทบาทสมมติมุ่งที่สมมติให้ผู้เรียนสวมบทบาทของใครคนใดคนหนึ่งเพราะเล่นสมมติเป็นบุคคล^๑ อีกทั้งการสอนแบบโครงการเป็นการจัดทำวิธีง่าย ๆ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาให้ผู้เรียนหาความรู้ความจริงในโครงการที่กำหนดขึ้นในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ

^๑ ทิศนา ขัมมณี, ๑๔ วิธีสอนสำหรับมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

ตามขั้นตอนต่าง ๆ แล้วนำเสนอผลงาน^๒ ขณะที่การศึกษานอกสถานที่ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่มีผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงจากการเรียน ช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนานมีชีวิตชีวา

วิธีสอนทั่วไป (Method of Teaching) จึงเป็นแนวการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ผู้เริ่มเป็นครูพึงทราบและสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งวิธีสอนขั้นพื้นฐานมีหลายวิธี เช่น การบรรยาย (Lecture) การอภิปราย (Discussion) การทดลอง (Experiment) การสาธิต (Demonstration) การจำลองสถานการณ์ (Simulation) การสอนแบบโครงการ (Project Approach) ฯลฯ หลักในการนำวิธีสอนไปใช้นั้น ต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน ขั้นตอนการสอน ตลอดจนวัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระในการสอน ดังนั้น หากครุมีความรู้พื้นฐานด้านวิธีสอน แล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิธีสอนอื่นๆ เพื่อจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี^๓

๒. การผสมผสานวิธีสอนแบบต่าง ๆ

ตามทฤษฎีการสอนนั้นไม่สามารถสรุปได้ว่าวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งจะใช้ได้ผลในการพัฒนาพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และ จิตพิสัย (Affective Domain)^๔ ได้ดีที่สุด การเลือกวิธีสอนนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน เช่น สาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัด วัตถุประสงค์ของบทเรียน ธรรมชาติของผู้เรียน และเวลาที่ใช้ในการสอน^๕ การที่จะให้เกิดประสิทธิผลในการสอนให้มากที่สุดนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีผสมผสานวิธีสอนแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพราะความจำเป็นดังนี้

๑) **วัตถุประสงค์ของการสอน** ในการเรียนการสอนบทเรียนหนึ่งๆ นั้นมักจะกำหนดให้ผู้เรียนเกิดความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และทักษะ (Skill) ซึ่งดังได้กล่าวมาแล้วว่ายังไม่สามารถจะใช้วิธีการสอนอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดผลดังกล่าวทั้ง ๓ ประการได้

๒) **ผู้เรียน** เรายอมรับว่าผู้เรียนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นถ้าหากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการสอนแบบต่างๆ ทำให้โอกาสที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็จะมีมากขึ้น

๓) **บรรยากาศของการสอน** ในการสอนบทเรียนหนึ่งในบางครั้งกินเวลามาก ถ้าหากผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบเดียวจะทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนเกิดความเบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้น ผลการเรียนการสอนจะไม่ดีเท่าที่ควร

^๒ลัดดา ภูเกียรติ, การสอนโครงการและการสอนแบบวิจัยเป็นฐาน งานที่ครูประถมทำได้, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสาธิต แอนด์ ซันพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๕

^๓ชาญชัย ยมดิษฐ์, เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : หลักพิมพ์), หน้า ๒๓๐.

^๔Bloom, B. S., Human Characteristic and School Learning, (New York : McGraw-Hill Book Company. 1976), p.45.

^๕ปรีชา คัมภีรปรกรณ์, เอกสารชุดการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนในประเทศไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗๕.

๔) **ผู้สอน** การใช้วิธีการสอนหลายแบบจะทำให้ผู้สอนต้องตื่นตัวและกระฉับกระเฉง ไม่เบื่อหน่าย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเห็นว่าการสอนบทเรียนพึงควรประกอบด้วยวิธีการสอนหลาย ๆ แบบ ส่วนจะใช้แบบใดหรือวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สอน เช่น อาจจะเริ่มจากการอภิปราย บรรยาย ฝึกปฏิบัติ หรือเริ่มจากการบรรยาย ฝึกปฏิบัติและอภิปรายก็ได้

๓. เหตุผลของการผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้กล่าวว่า ในการสอนผู้สอนย่อมกำหนดจุดประสงค์ไว้หลายด้าน ทั้งด้านความรู้เจตคติ และทักษะ ถ้าผู้สอนใช้วิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่งวิธีเดียว อาจไม่สามารถสนองตอบจุดประสงค์ทุกด้านได้ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่ผู้สอนต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอนหลายๆ วิธีอย่างผสมผสานกัน นอกจากวิธีมีข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง ผู้สอนต้องเลือกใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ผู้เรียนและเนื้อหาวิชา บางครั้งบางชั่วโมงอาจต้องเลือกใช้หลายวิธีอย่างผสมผสานกันเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การผสมผสานวิธีสอนหลาย วิธีเข้าด้วยกัน จะช่วยให้การเรียนการสอนสนุก น่าสนใจ และเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

การสอนมีอยู่มากมายหลายแบบ แบบที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน (Teacher Center) เช่น การบรรยาย การสาธิต การใช้คำถาม เป็นต้น หรือแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของการเรียนการสอน (Child Center) ซึ่งมีทั้งที่เน้นเป็นกลุ่มหรือที่เป็นรายบุคคล เช่น การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบแก้ปัญหา การใช้แบบเรียนแบบโปรแกรม การสอนแบบให้เรียนโดยอิสระ ฯลฯ^๖

จากวิธีการสอนดังกล่าวจะพบว่าการสอนแบบหนึ่งๆ ย่อมมีลักษณะเฉพาะของตนเอง มีการใช้ประโยชน์ได้เฉพาะอย่าง ดังนั้น ในการสอนบทเรียนบทหนึ่งๆ ชั่วโมงหนึ่งๆ หรือในหน่วยการเรียนรู้หนึ่งๆ จึงเกิดปัญหาว่าจะใช้การสอนแบบใดจึงจะเหมาะสมในบางกรณีบาง บทเรียนอาจต้องใช้การสอนมากกว่าหนึ่งแบบขึ้นไป การสอนแบบเดียวอาจไม่สนองต่อวัตถุประสงค์ของบทเรียน เนื้อหาของบทเรียน หรือกลุ่มผู้เรียน เป็นต้น จึงต้องมีการผสมผสานการสอนหลายๆ แบบเข้าด้วยกัน

ถ้าจะสรุปเหตุผลว่าทำไมจึงต้องมีการผสมผสานการสอนแบบต่างๆ เข้าด้วยกัน อาจได้เหตุผลดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของบทเรียน

ในการสอนบทเรียนบทหนึ่งๆ หรือการสอนครั้งหนึ่งๆ ผู้สอนมักจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ครอบคลุมในด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และทักษะ (Skill) เพื่อ

^๖อาภรณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^๗ปรีชา คัมภีรปรกรณ์, **เอกสารชุดการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในประเทศไทย**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

ครอบคลุมวัตถุประสงค์ทางการศึกษาตามทีบลูม (Bloom) กำหนดในแง่ของพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และ จิตพิสัย (Affective Domain)^๔ นั้นเอง ซึ่งปรากฏว่าการสอนแบบใดแบบหนึ่งนั้นอาจไม่สามารถสนองวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ด้าน ได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นในการสอนครั้งหนึ่งย่อมต้องการการสอนหลายๆ แบบผสมผสานกันไปเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒. ผู้เรียน

โดยทั่วไปกลุ่มผู้เรียนในห้องเรียนมีความแตกต่างกันในเรื่องของความถนัด ความสามารถ และความสนใจ การใช้วิธีการสอนเพียงแบบเดียว ย่อมไม่สนองกับความต้องการของผู้เรียนเหล่านั้น ถ้าหากผู้สอนใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบผสมผสานด้วยกันย่อมเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัดของตนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการเรียนของตนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นจะพบว่าความสนใจของกลุ่มผู้เรียนยังไม่คงที่ เป็นต้นว่าตอนต้นๆ ชั่วโมงผู้เรียนจะมีความกระตือรือร้น แต่พอถึงกลาง ๆ ชั่วโมงหรือท้ายชั่วโมง ความกระตือรือร้นของผู้เรียนจะลดลง ดังนั้นจึงไม่ควรสอนโดยใช้การสอนแบบเดียวตลอดทั้งชั่วโมง

๓. บรรยากาศของการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในชั่วโมงหนึ่ง ๆ หรือคาบหนึ่ง ๆ ถ้าผู้สอนใช้วิธีการสอนเพียงแบบเดียวโดยไม่เปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ต้นชั่วโมงจนถึงท้ายชั่วโมง จะทำให้บรรยากาศ น่าเบื่อหน่าย ไม่มีความตื่นตื้นน่าสนใจ โดยเฉพาะถ้าผู้สอนยึดการสอนที่ให้ตนเองเป็นศูนย์กลางด้วยแล้ว บรรยากาศของการเรียนการสอนจะน่าเบื่อหน่ายมาก เพราะผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนเท่าที่ควร แต่ถ้าผู้สอนจะนำวิธีการสอนแบบต่างๆ มาผสมผสานเข้าด้วยกัน มีกิจกรรมการเรียนการสอนหลายๆ แบบอันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมได้ ย่อมทำให้บรรยากาศของการเรียนการสอนน่าสนใจ ผู้เรียนจะรู้สึกตื่นเต้น และมีความต้องการที่จะเรียนโดยไม่คิดว่าถูกบังคับ

๔. ผู้สอน

โดยปกติผู้สอนมักจะใช้การสอนแบบเดียวในการสอนครั้งหนึ่งๆ โดยเฉพาะจะเลือกการสอนแบบที่ตนถนัดและคิดว่าจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนได้ การเรียนการสอนในลักษณะที่ผู้สอนมีความถนัดเช่นนี้ ย่อมทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย เพราะมีความซ้ำซาก อีกทั้งผู้สอนเองก็เบื่อหน่ายเช่นกัน เพราะจะต้องปฏิบัติกิจกรรมซ้ำๆ ทุกวันๆ แต่ถ้าผู้สอนใช้วิธีการสอนโดยผสมผสานการสอนหลายๆ แบบแล้ว นอกจากทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความสนุกสนานในการเรียนแล้ว ยังจะทำให้การเรียนการสอนในชั่วโมงนั้นๆ มีความหมายรวมเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศของผู้สอนเองอีกด้วย

^๔Bloom, B. S., *Human Characteristic and School Learning*, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1976), p.35.

๔. เงื่อนไขการเลือกวิธีการสอนแบบต่าง ๆ

ปรีชา คัมภีรปรกรณ์^๔ กล่าวว่า การสอนแบบหนึ่งย่อมเหมาะสมกับสภาพการณ์หรือวัตถุประสงค์หนึ่ง ดังนั้นในการพิจารณาว่าบทเรียนนั้น ๆ จะใช้วิธีการสอนแบบใดบ้าง และจะผสมผสานวิธีการสอนอย่างไรจึงจะเหมาะสม ถือว่าเป็นดุลพินิจของผู้สอนเอง

ในที่นี้ใคร่ขอเสนอเงื่อนไขประกอบการพิจารณาในการเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสม โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

๑. เนื้อหาที่สอน เนื้อหาที่จะสอนนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยประกอบการพิจารณาที่สำคัญ เป็นเครื่องคั่งว่าจะนำการสอนแบบใดมาสอน หรือจะผสมผสานการสอนแบบใดเข้าด้วยกันจึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด

ตัวอย่างเช่น ถ้าเนื้อหาของบทเรียนที่จะสอนเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎี หรือหลักการต่อวิธีการสอนที่ควรนำมาใช้น่าจะเป็นแบบบรรยาย ซึ่งถ้าเนื้อหานั้นเป็นประเด็นหรือปัญหาที่ต้องอาศัยการวิเคราะห์ อาจใช้วิธีการสอนแบบอภิปรายเพื่อให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเป็นต้น หรือเนื้อหานั้นแสดงถึงความรู้สึกของบุคคลในเหตุการณ์ที่เป็นจริง อาจใช้วิธีการสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติก็ได้ หรือถ้าบทเรียนที่เป็นการฝึกฝนหรือการปฏิบัติ อาจใช้การสอนแบบให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจะเป็นวิธีการสอนที่ดีกว่าวิธีอื่น ๆ

๒. วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ก็เป็นตัวชี้ให้ผู้สอนเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม เช่นเดียวกัน เช่น วัตถุประสงค์ระบุว่าต้องการให้ผู้เรียนจดจำหลักการทฤษฎีหรือเนื้อหาในเรื่องหนึ่ง ๆ ได้ การสอนที่จะใช้วิธีการบรรยาย ซึ่งจะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มากกว่าวิธีอื่น แต่ถ้าวัตถุประสงค์ระบุว่า ต้องการให้ผู้เรียนมีเจตคติโดยการแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นๆ แล้ว การสอนแบบเกมจำลองสถานการณ์ บทบาทสมมติ การอภิปราย ฯลฯ น่าจะเหมาะสมกว่า

บางกรณีวัตถุประสงค์ระบุว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจบบทเรียนนั้น ๆ แล้วจะสามารถปฏิบัติหรือมีทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้อง วิธีการสอนโดยการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติน่าจะเป็นการสอนที่ดีกว่าการบรรยายหรือการอภิปราย เป็นต้น

๓. ผู้เรียน

ในการเลือกวิธีการสอนแบบหนึ่ง ๆ หรือการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันนั้น ปัจจัยที่ควรประกอบการพิจารณาอีกอย่างหนึ่งคือผู้เรียน

การพิจารณาเกี่ยวกับผู้เรียนพิจารณาได้หลายแง่ด้วยกัน คือ

๓.๑ พื้นฐานความรู้ พิจารณาว่ากลุ่มผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เพียงใด เพื่อจัดวิธีการสอนที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนที่มีความรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ย่อมไม่เหมาะถ้าผู้สอนจะใช้วิธีการสอนแบบบทบาทสมมติหรือการสืบสวนสอบสวน เพราะวิธีการสอนดังกล่าว

^๔ปรีชา คัมภีรปรกรณ์, เอกสารชุดการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในประเทศไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๒-๑๖๓

ผู้เรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูล การหาแหล่งข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น แต่ถ้าเป็น ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาอาจใช้วิธีการสอนดังกล่าวได้

๓.๒ ความสนใจและความถนัด ผู้สอนพิจารณาดูกลุ่มที่มีแนวโน้มที่สนใจเรื่อง อะไร และมีความสนใจเรื่องใด เช่น ถ้ากลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มที่ถนัดในการพูดและการแสดง ความ คิดเห็น วิธีการสอนที่เหมาะสมก็น่าจะเป็นวิธีการสอนแบบอภิปราย การเล่นเกม เป็นต้น

๓.๓ ขนาดของกลุ่ม เรื่องนี้สำคัญมาก ตัวอย่างเช่น ขนาดของกลุ่มมี ๕๐ คน ขึ้นไป ถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่ วิธีการสอนแบบที่เหมาะสมก็คือการบรรยายหรือการสาธิต แต่ถ้ากลุ่ม ประกอบด้วยสมาชิกน้อยกว่านี้ คือประมาณ ๒๕-๓๕ คน ก็อาจใช้วิธีการอภิปราย เกม การแสดง บทบาทสมมติ หรือการสอนแบบรายบุคคลก็ได้

๓.๔ สภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้เรียน สภาพแวดล้อมในที่นี้ได้แก่ สภาพแวดล้อมของชุมชนที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ศาสนา สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นต้น สภาพดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ผู้สอนควรพิจารณาประกอบเพื่อ สามารถจัดการสอนให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้เรียน

๓.๕ ความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันทั้งทางด้าน ร่างกาย ความคิด ความสามารถ ตลอดจนความสนใจ การเลือกวิธีการสอนย่อมต้องคำนึงถึงสิ่ง เหล่านี้ด้วย เพื่อให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่ายขึ้น

๔. ระยะเวลา

เวลาเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดวิธีการสอน เช่น บางบทเรียน ผู้สอนมี เวลาจำกัด ถ้าจะใช้วิธีการสอนที่ต้องใช้เวลามากย่อมทำไม่ได้ ต้องเลือกใช้การสอนแบบที่ใช้ ระยะเวลาสั้น ๆ เป็นต้น

๕. ตัวอย่างการผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ

โดยทั่วไปเมื่อจะทำการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้สอนต้องมีการวางแผนการเรียนการสอน เสียก่อน โดยเริ่มวางแผนระดับหน่วย แล้วจึงนำหน่วยการสอนนั้นมาวางแผนในระดับบทเรียนอีก ครั้ง^{๑๐} ในการผสมผสานวิธีการสอนจะต้องมีการวางแผนว่าจะใช้วิธีการสอนอะไรบ้าง ในที่นี้ใครขอ เสนอตัวอย่างการวางแผนการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ทั้งในระดับหน่วยการสอนและระดับ บทเรียน ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑ การผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ ในระดับหน่วยการสอน

ในการวางแผนระดับหน่วยผู้สอนควรพิจารณาว่าจะใช้การสอนแบบใดให้ผสมผสานอย่าง เหมาะสมที่สุด รูปแบบของการผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ อาจทำได้ ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

^{๑๐} ไพฑูรย์ สินลารัตน์, อาจารย์มีอาชีพรูปร่างหน้าตา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

๑) ใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบในหน่วยการสอน แต่ใช้วิธีการสอนแบบเดียวในบทเรียนบทหนึ่ง ๆ ถ้าหากหน่วยการสอนนั้นมีการสอน ๒ - ๓ ครั้ง แล้วแยกเป็นบทเรียน ๒ - ๓ บทเรียน ในการสอนบทเรียนที่หนึ่งอาจใช้วิธีการบรรยายไปตลอด ในบทเรียนคราวต่อไปก็ใช้วิธีการสอนแบบอภิปรายหรือฝึกปฏิบัติกิจกรรม เป็นต้น ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

แบบที่ ๑

หน่วยการสอน	วิธีการสอน
ครั้งที่ ๑ บทเรียนที่ ๑	การบรรยาย
ครั้งที่ ๒ บทเรียนที่ ๒	การฝึกปฏิบัติ
ครั้งที่ ๓ บทเรียนที่ ๓	การอภิปรายกลุ่ม

หรือ **แบบที่ ๒**

หน่วยการสอน	วิธีการสอน
ครั้งที่ ๑ บทเรียนที่ ๑	การอภิปรายกลุ่ม/ระดมความคิด
ครั้งที่ ๒ บทเรียนที่ ๒	กรณีศึกษา
ครั้งที่ ๓ บทเรียนที่ ๓	บรรยาย

๒) ใช้วิธีการสอนแบบผสมผสานแต่เน้นแตกต่างกัน

ถ้าใช้วิธีการสอนผสมผสานในแต่ละครั้ง ให้เน้นวิธีการสอนที่แตกต่างออกไปในครั้งต่อไป ดังแผนภูมิต่อไปนี้

หน่วยการสอน	วิธีการสอน
ครั้งที่ ๑ บทเรียนที่ ๑	เริ่มการสอนแบบบรรยาย แล้วใช้วิธีสอนแบบกรณีศึกษา ศึกษา จากนั้นฝึกปฏิบัติกิจกรรม สรุปด้วยการใช้คำถาม
ครั้งที่ ๒ บทเรียนที่ ๒	เริ่มด้วยตั้งคำถาม จากกรณีศึกษาจากนั้นการอภิปรายกลุ่ม ระดมความคิด แล้วใช้การบรรยายในชั้นการดำเนินการสอน สรุปบทเรียนด้วยการใช้คำถาม
ครั้งที่ ๓ บทเรียนที่ ๓	เริ่มด้วยการแสดงบทบาทสมมติแล้วใช้การสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย ในชั้นการดำเนินการสอน สรุปบทเรียนด้วยการบรรยาย

ตัวอย่างที่ ๒ การผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ ในระดับบทเรียน

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การแสดงบทบาทสมมติ
ขั้นสอน	การอภิปราย
ขั้นสรุปบทเรียน	การบรรยาย

การผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ไว้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้เวลาในการเรียน ๑ คาบหรือ ๒ คาบติดต่อกันนั้น จะช่วยให้การเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ มีความหมายและน่าสนใจอย่างยิ่ง ในที่นี้ขอเสนอตัวอย่างการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ โดยใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ ดังนี้

๑) ใช้การบรรยายขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย เริ่มต้นบทเรียนหรือนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบเรื่องราวคร่าว ๆ ที่จะเรียนหรือเป็นการให้แนวคิดเบื้องต้นในเรื่องที่จะเรียนนั้น เมื่อเห็นว่าผู้เรียนเข้าใจแล้ว ก็เสนอวิธีการสอนแบบอื่น ๆ เช่น การสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย กรณีศึกษา ฝึกปฏิบัติ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบที่ ๑

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การอภิปรายแบบระดมความคิด
ขั้นสอน	การอภิปรายหมู่
ขั้นสรุปบทเรียน	การบรรยาย

หรือ แบบที่ ๒

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การบรรยาย
ขั้นสอน	กรณีศึกษา
ขั้นสรุปบทเรียน	การบรรยายสรุป

๒) ใช้การสอนแบบบรรยายในขั้นการเรียนการสอนหรือปฏิบัติกิจกรรม

ผู้สอนอาจหาวิธีการสอนแบบอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เพื่อเรียกร้อยให้ผู้เรียนสนใจ อยากจะเรียนบทเรียนโดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เป็นต้นว่า การอภิปรายแบบระดมความคิด การแสดงบทบาทสมมติ การใช้คำถามในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เมื่อเห็นว่าผู้เรียนสนใจแล้วจึงดำเนินการสอนต่อไปด้วย

วิธีการบรรยาย เมื่อถึงขั้นสรุปบทเรียนอาจหาการสอนแบบที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดมโนคติในเรื่องที่เรียนไปทั้งหมด เช่น การใช้คำถามเพื่อการสรุป เป็นต้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบที่ ๑

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การบรรยาย
ขั้นสอน	การอภิปราย
ขั้นสรุปบทเรียน	การบรรยายสรุป

หรือ

แบบที่ ๒

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การอภิปรายแบบระดมความคิด
ขั้นสอน	การบรรยาย
ขั้นสรุปบทเรียน	การใช้คำถาม

๓) ใช้การสอนแบบบรรยายในขั้นการสรุปบทเรียน

ในการสอนโดยทั่วไปอาจไม่จำเป็นต้องทำการบรรยายก่อน อาจเริ่มต้นด้วยการสอนแบบต่าง ๆ ในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เช่น ใช้วิธีการสอนแบบการอภิปรายระดมความคิดก่อน ในขั้นการสอนอาจใช้การอภิปรายแบบอภิปรายหมู่ และเมื่อจะสรุปบทเรียนก็อาจใช้วิธีการสอนแบบบรรยายได้ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แบบที่ ๑

ขั้นการสอน	วิธีการสอน
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน	การชมภาพยนตร์
ขั้นสอน	การอภิปราย
ขั้นสรุปบทเรียน	การบรรยาย

ตัวอย่างที่นำมาเสนอนี้เป็นแนวทางในการวางแผนการเลือกวิธีการสอนทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามในการวางแผนเพื่อผสมผสานการสอนแบบต่าง ๆ นั้น ผู้สอนควรมีข้อคำนึงดังนี้

๑. วัตถุประสงค์และเนื้อหาของการสอนเป็นสำคัญ
๒. ความพร้อมของผู้เรียน
๓. สื่อการสอนว่ามีพร้อมหรือไม่

๔. ระยะเวลาที่ใช้ในการสอน

๕. สถานที่

ข้อควรคำนึงเหล่านี้ จะทำให้การวางแผนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีคุณค่าต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

๖. สรุป

ข้อความรู้ที่ให้ข้างต้น คงจะช่วยให้ผู้สนใจสามารถใช้วิธีสอนต่าง ๆ ดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนได้ตามต้องการ สำหรับผู้สอนที่ปกติอาจจะใช้วิธีการที่ตนถนัดอยู่เพียง ๒-๓ วิธี ก็คงจะเห็นว่าวิธีสอนให้เลือกหลากหลายวิธี ควรจะศึกษาและลองใช้วิธีอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นเรื่อยๆ จะทำให้การสอนน่าสนใจ และเกิดผลดีมากขึ้น โดยปกติแล้วการสอนโดยทั่วไปมักใช้วิธีสอนหลายๆ วิธีร่วมกัน เนื่องจากวิธีการใดวิธีการหนึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะอย่างเท่านั้น ไม่สามารถสนองวัตถุประสงค์ได้ครอบคลุม ตัวอย่างเช่น การบรรยายเป็นวิธีที่ช่วยให้ถ่ายทอดเนื้อหาได้เร็ว แต่ผู้เรียนอาจไม่เกิดความเข้าใจชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสิ่งที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องของกระบวนการหรือทักษะ จำเป็นต้องใช้วิธีสอนโดยการสาธิตหรือทดลองเข้าช่วย หรือถ้าต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้และความคิดที่หลากหลายในแง่มุมต่างๆ ที่กว้างขึ้น ก็ควรใช้วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อยหากต้องการให้ระดับการเรียนรู้ขึ้นไปถึงขั้นการนำไปใช้วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ขั้นสูง วิธีการต่างๆ ที่กล่าวมาอาจไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้วิธีอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นต้น หากผู้สอนต้องการจะให้การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่ไปปรับเปลี่ยนความรู้สึก และเจตคติของผู้เรียน วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ หรือสถานการณ์จำลอง อาจเข้ามาช่วยได้ ดังนั้นการที่ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสอน ยิ่งมากเท่าไรก็จะยิ่งช่วยให้มีทางเลือกมากขึ้นเท่านั้น หากผู้สอนมีการเลือกและใช้วิธีสอนที่หลากหลาย นอกจากจะช่วยให้การสอนบรรลุผลได้มากขึ้นแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนรู้ที่ต้องจำเจด้วยวิธีการที่จำกัด การใช้วิธีสอนที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่เสมอ

วิธีสอนเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนในการดำเนินการสอน วิธีสอนแบบใดแบบหนึ่งก็คือขั้นตอนในการดำเนินการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ผู้สอนจึงควรศึกษาให้เข้าใจลักษณะเด่นหรือแก่นสำคัญของวิธีสอนแต่ละวิธี เพื่อช่วยให้สามารถใช้วิธีแต่ละวิธีได้อย่างเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของวิธีนั้น ๆ นอกจากนั้นวิธีสอนบางวิธียังมีชื่อเป็นได้ทั้งวิธีสอนและรูปแบบการสอน ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเข้าใจองค์ประกอบสำคัญของวิธีสอน และรูปแบบการสอนอย่างชัดเจน เพื่อจะได้สามารถวิเคราะห์และจำแนกความแตกต่างได้ วิธีสอนมีให้เลือกอย่างหลากหลาย ครูผู้สอนจึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียนและจุดมุ่งหมาย การใช้วิธีสอนหลากหลายวิธี นอกจากจะช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนแล้ว ยังสามารถช่วยให้บทเรียนมีความน่าสนใจเพิ่มขึ้น และจูงใจผู้เรียนให้สนใจเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

- ชาญชัย ยมดิษฐ์. **เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร : หลักพิมพ์,
ทศนา แคมมณี. **๑๔ วิธีสอนสำหรับมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล, ๒๕๔๔.
ทศนา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่
๑๘, ๒๕๕๗,
ปรีชา คัมภีรปกรณ์. **เอกสารชุดการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียน
กับชุมชนในประเทศไทย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐
ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. **อาจารย์มืออาชีพ แนวคิด เครื่องมือ และการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
ลัดดา ภูเกียรติ. **การสอนโครงงานและการสอนแบบวิจัยเป็นฐาน งานที่ครูประถมทำได้**. กรุงเทพฯ
: บริษัทสาฮะ แอนด์ ซันพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒.
อาภรณ์ ใจเที่ยง. **หลักการสอน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๕๓,

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

- Bloom, B. S.. **Human Characteristic and School Learning**. New York : McGraw-Hill
Book Company. 1976.